

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT

ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr K. Fernhout, Vredeland; Prof. Dr F. W. Groshuis, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr D. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. G. Kunet, Arnhem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; E. Visser, Arnhem; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, 's Gravenhage.

Adres der Redactie:

Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Opvoeding en gezag. I. — Kerkelijk Leven: Prof. Hattjema's Kuypersprophetie. — Geestelijke Adviezen: Trouwen en Kunst: De betekenis van Penningwerk, IV. — Groepen uit de Schrift: In vogelvlucht. — Opvoeding en Onderwijs: H. Laukamp, Leerplan-Aardrijkskunde. — Uit de Buitenl. Kerken. — Perschoon. — Kerknieuws.

OPVOEDING EN GEZAG.

I.

Wanneer we in deze reeks artikelen zullen handelen over opvoeding en gezag, dan moet al dadelijk worden gezegd, dat het onmogelijk is, het terrein, dat hier onze aandacht vraagt op elken duim grond te betreden. De vraagstukken toch, die zich hier aan ons voordoen zijn zoo vele, dat een eenigszins volledige behandeling van alle problemen zeker een omvang zou krijgen, die ver en ver de ons gestelde limiet zou overschrijden.

We zullen dan ook beginnen met de beperking van het terrein tot een vijftal punten.

In dit artikel handelen we over enkele richtingen, die ernstig gevaar opleveren voor de handhaving van het gezag bij de opvoeding.

Daarna spreken we achtereenvolgens over het wezen van het juiste gezag en de behoefte aan gezag, die het kind gevoelt; over de handhaving van het gezag in opvoeding en tucht; over de dragers van het gezag; en ten slotte over den nood onzer cultuur en de opvoeding met gezag.

Het zal evenwel duidelijk zijn, dat we allereerst iets moeten zeggen omtrent de vraag, die in een volgend artikel breder aan de orde komt, n.l. over de kwestie, wat we onder het gezag bij de opvoeding verstaan. Het is toch mogelijk, dat men daarbij allereerst denkt aan de dragers van het gezag, aan het gezag van hen, die opvoeden. Hoezeer nu ook het gezag van dezulken van groote betekenis is te achten, ja hoezeer het onmisbaar is, dat zij ook als persoon gezag hebben, toch kan niet ontkend, dat het reeds een principieel fout is, dat velen bij dat gezag blijven staan.

Het gaat in de opvoeding niet om de betekenis van menschen allereerst, maar om de waarde en de kracht van ideeën, van waarheden, die het leven beheerschen.

En nu kan een mensch veel stuk maken. Het mooiste ideaal, de kostelijkste idee wordt een belaching, wanneer de drager van deze gedachte zich bespottelijk maakt. Maar dit neemt niet weg, dat de kracht van de opvoeding steeds de kracht van het ideaal behoort te zijn. Anderzijds kan iemand zonder uitgesproken beginsel een zeker gezag hebben bij de opvoeding. Het is zeer wel mogelijk, dat iemand, die voor elke levensbeschouwing onverschillig is, toch het gezag weet te handhaven, door zijn imponerende persoonlijkheid. En wellicht weet hij zichzelf onbewust tot ideaal zijner kinderen of leerlingen te maken. Maar ook in zulk een geval zoeken degenen, die opgevoed worden — evenzeer onbewust vaak — de idee achter de persoonlijkheid te grijpen. Bv.: hij is eerlijk, rechtvaardig, knap, of iets dergelijks. Wie evenwel geen richtingen aangeeft, die met een zeker gezag tot het kind komen, belooft alle kans, dat straks de jonge menschen zijn als schepen zonder roer, en dat ze geen autoriteit boven zich erkennen, wanneer de „sterke“ opvoeder niet meer in hun omgeving of hun nabijheid leeft.

Het gezag van het beginsel, waarnaar men heeft te leven, moet aan het leven stuur geven. Alleen door dat gezag is het leven te brengen tot het offer, tot de wijding, tot het zich uitstreken in rechte lijn.

Dat gezag nu wordt door allerlei moderne richtingen en theorieën ernstig in gevaar gebracht. Voornamelijk vloeit dit doen voort uit de houding, die men aanneemt tegenover het vraagstuk van de waarheid. Zoodra men de gedachte, dat we in het Woord Gods de openbaring van de

Waarheid bezitten, loslaat, begint elke bewering een betrekkelijke waarde te krijgen. Het gezag van een stelling hangt dan geheel af van het gezag van hem, die de stelling uitspreekt. Dan is de verhouding omgekeerd. Niet de Waarheid geeft dan het zegel aan den mensch, maar de mensch stemt de waarheid.

Vandaar dat elke richting, die het gezag van Gods Woord aanrandt op haar beurt weer wijken moet voor een andere, die niet meer élan en met grooter betoogkracht naar voren treedt.

Voor de opvoeding nu zijn er talloze theorieën, die het gezag niet ontleenen willen aan normen, ons gesteld door de sprake Gods in Zijn Woord, maar die meenen hun autoriteit te kunnen handhaven op grond van hetgeen wetenschap of practijk ontdekt of vaststelde.

Nu moeten we hier wel onderscheiden.

Wanneer het gaat om de vraag hoe het kind moet worden behandeld, dan zal al dadelijk het antwoord moeten luiden, dat het moet worden behandeld naar zijnen aard. Dat wil dus zeggen, dat de kennis van de kinderziel en het kinderleven noodig is, om den juiste vorm van opvoeding te bepalen. Maar dit gaat enkel over de manier waarop.

En zelfs daar is het beginsel wel degelijk van betekenis.

Immers de vraag, of we in het kind te doen hebben met een zondig kind, dat zijn hooren aard nimmer verloochent, moet al dadelijk de methode, volgens welke we optreden, beïnvloeden.

Wanneer nu bij het vaststellen van de methode van de opvoeding met dezen zondigen aard van het kind niet wordt gerekend, en bovendien de gedachte wordt gepropageerd, dat men omtrent de waarheid, die het leven onder beslag moet houden, niet met zekerheid is ingelicht, dan moet wel het paedagogisch werk al dadelijk scheef gaan. Immers het kind kent men te groot — en de waarheid te gering gezag toe.

Nog erger wordt deze fout in hare gevolgen voor de samenleving, indien we bedenken, dat vooral van socialistische en communistische zijde een zeer absoluut standpunt wordt ingenomen. Men wil daar wel niet weten van een vaste waarheid op religieus erf — stel men zou van religie in 't algemeen willen weten —, maar de sociale beschouwing heerscht daar 't geheele terrein, zóó, dat men wel degelijk weer met bepaalde dogmata komt tot het kind. Maar dan met dogmata, die zoo goed passen bij de opstandige, zondige en egoïstische natuur des menschen.

Bij de opvoeding brengen we onze drijfveeren in cultuur; we geven gestalte aan onze idealen.

Geen wonder dan, dat in de school van het naturalisme, waarbij men als de eenige werkelijkheid de „grootte fysieke natuur“ erkende, het gezag, dat boven dit leven en boven ons natuurlijk bestaan uitgaat, geen plaats wordt overgelaten. Het onderzoek van de eenige groote werkelijkheid, de natuur, is 't een en 't al; de godsdienst vertegenwoordigt een periode in het denken, die voorbij is; heel de natuur, ook die in de zogenoemde ziel, is één groot mechanisme; de mensch is het hoogste product der natuur; en we moeten trachten de natuur in den mensch zooveel mogelijk te cultiveeren en aan te kweeken, vooral daar immers in de kunst de natuur in den mensch een drang tot een hooger bestaansvorm toont te bezitten. Doel van de opvoeding is alzoo: rasverbetering. De mensch opheffen naar hooger plan: in wezen het oude ideaal van alle humanisme. Van een absolute zedewet kan hier echter geen sprake zijn. Wat voor honderd jaar goed was om het geslacht in zijn ontwikkeling te dienen, is dat thans misschien — en vrij zeker zelfs — niet meer. Wat zedelijk en goed is, hangt af van oeconomische, sociale en politieke toestanden. En ook misschien nog 'n klein beetje van de vraag, of er nog een rest van de verouderde opvatting, die van „godsdienst“, is te vinden.

Van gezag bij de opvoeding kan niet worden gesproken op dit standpunt.

Zeker, vader kan sterker zijn dan zijn jongen; hij kan zijn wil doordrijven; maar feitelijk is, naar het woord van den Russischen „profeet“ Tolstoj „opvoeding een tot systeem verheven despotisme“.

De natuur is de groote opvoeder, en het gezag, dat we moeten volgen is de majesteit van de natuurkracht. Maar dat betekent feitelijk, dat we het gezag in onszelf hebben, en dat het kind, dat we opvoeden, de „stem van zijn innerlijk bestaan“ zal hebben te volgen door heel het leven heen.

Niet beter maken het de socialistische opvoedingstheorieën.

Het zou ons in deze artikelen veel te ver voeren, wanneer we zouden pogen, een eenigszins volledig overzicht te geven van de onderscheiden scholen, die we hier vinden. Maar zoowel Dewey als Bergemann, zoowel Kerschensteiner als Durkheim leggen het zwaartepunt van de opvoeding in de samenleving, en willen aan die samenleving de normen voor de opvoeding ontleenen. „Zedelijk-leven“ zal de mensch eerst kennen, als hij leeft in en voor de gemeenschap. De waarheid, die hij erkent, is eerst waar, indien in de levenspraktijk blijkt, dat de theorie, die hij ontwierp opgaat; en dat niet alleen, indien dan bovendien nog, die theorie, in practijk omgezet, nuttig blijkt te zijn voor de samenleving.

Maar men gevoelt onmiddellijk, dat ook hier het gezag neergehaald wordt in de sfeer van het betrekkelijke. Wat is nuttig? Waar vind ik de samenleving? En zoo zijn er meer vragen te doen; en dit alles nog afgedacht van het feit, dat het idealisme van dit systeem met den egoïstischen aard van den mensch ten eenen male in strijd is.

Nu komen er evenwel in den laatsten tijd, ook in ons land, zelfs in christelijke kringen, opvattingen naar voren, die minder erg schijnen; ze lijken alleen maar wat „vreedzamer“.

Montessori — Dr Maria Montessori, voluit — wordt hoogelijk geprezen. Tot op zekere hoogte terecht. Ze heeft onderscheiden dingen mooi gezegd. Ze heeft op sommige reeds lang bekende dingen de aandacht gevestigd; ze heeft den tastzin meer naar voren gebracht in de paedagogische methode; nieuwe vormen ontstonden door haar optreden.

Maar bij dit zoo zoetelijke en zoo natuurlijke treft altijd één ding.

Dat is, dat de naam van onzen God, dat het gezag van Zijn Woord, dat ook het gezag van ouders en opvoeders, in zoverre ze dragers zijn van Gods gezag, geheel buiten het systeem wordt gehouden. „De eerste notie (zoo heet het in het boek „De Meth. Mont.“ door Montessori zelf geschreven, op pag. 62) die de kinderen moeten verkrijgen, om werkelijk gedisciplineerd te zijn, is het onderscheid tusschen goed en kwaad. Het is de taak der onderwijzers, te voorkomen, dat het kind de onbeweegelijkheid aanziet voor goed, en het doen voor kwaad, zooals bij de oude schooltucht het geval was“ (?? dat is zeker zóó niet waar!!). „Ons doel is, de kinderen op te leiden tot doen, tot werken, tot het goede, niet tot stilzitten, ondergaan, gehoorzaamheid“.

En elders (pag. 59) heet het: „het is noodig, dat zoo streng mogelijk worde vermeden het onderdrukken van spontane bewegingen en het handelen op bevel van anderen; tenzij er sprake is van nuttelooze of gevaarlijke handelingen, omdat die juist moeten worden onderdrukt en verhinderd“.

Uit dergelijke uitspraken is het duidelijk, dat men in dit systeem telkens weer de kinderen ziet als wezentjes, bij welke het goede van binnen uit kan komen.

Niet gehoorzaamheid, maar spontane neiging tot het goede wordt als het hoogste ideaal geteekend. En zeker, welke christen zou 't niet dat laatste eens zijn — indien het gaat over den wedergeboren mensch, bij wien de wet Gods is geschreven in 't hart. Maar dan bestaat er nog geen tegenstelling tusschen de gehoorzaam-

heid aan het gezag Gods en de drang, die er leeft in de ziel. De eisch van de wet, de woorden van het gezag, de taal van onzen Koning, die gehoorzaamheid vraagt, is evenwel juist het groote paedagogisch middel, opdat wij zouden leeren kennen: ellende, verlossing en: dankbaarheid — dat is goede werken.

Van de gehoorzaamheid aan dit Gezag nu wil geen enkele humanistische richting weten.

En hoe mooi het alles ook klinken moge — zoodra dit element uit de opvoeding en uit de theorie omtrent de opvoeding is verdwenen, is het gereformeerd, we kunnen wel zeggen, het specifiek christelijk karakter der opvoeding weg.

Bovendien komt dan heel het paedagogisch gebouw wankel te staan.

Immers waaraan ontleent dan de opvoeder zijn gezag? En wanneer de gezagsvraag is te stellen — kan dan wel iemand werkelijk opvoeder zijn? En hoe zal er dan stuur aan 't leven gegeven worden?

Wani dat goede, dat, natuurlijk, van binnen uitkomt, is van zulk een karakter, dat de wereld er mee ondergaat in vreeselijken katastrofe dan Sodoms val eens was.

J. W.

KERKELIJK LEVEN.

Prof. Haitjema's Kuypersphobie.

Het zou interessant zijn om na Calvijn en Junius nog onze beste Gereformeerde theologen uit den bloeitijd van het Calvinisme contra Prof. Haitjema te laten optreden.

Bij hen zijn frappante uitspraken te vinden, welke Prof. Haitjema geheel en al in het ongelijk stellen.

Mocht het wenschelijk blijken, dan hopen wij ook dit materiaal aan te spreken.

Voorloopig houden wij het in portefeuille.

Immers, wij mogen van het geduld onzer lezers niet te veel vergen.

Reeds weken lang hielden wij ons met Prof. Haitjema's artikel bezig.

Er moet ook eens een eind aan komen.

Toch moet noodzakelijk nog op één ding gewezen.

Daartoe diene dan dit slotartikel.

Prof. Haitjema is, wij wezen er bij vroegere gelegenheden reeds op, toen Assen zelfs nog niet in het zicht was, lijdende aan Kuypersphobie oftewel Kuypers-vrees.

Hij moge de „vrees“ weinig „koninklijk“ achten, zijn theologisch standpunt wordt in niet geringe mate door vrees, n.l. de genoemde Kuypers-vrees, beheerscht.

En wij meenen niet mis te tasten, wanneer wij daarin de psychologische verklaring vinden, waarom hij zich als een zulk een toegewijden schuld-knaap van Barth doet kennen.

Kuyper heeft zulk een groote beteekenis gehad voor de herleving van het Calvinisme en de Gereformeerde dogmatiek, dat zonder hem ook de Confessioneele niet tot het peil van gereformeerdeheid zouden hebben gebracht, waarop zij nu staan.

Hoedemaker, de Schokkings en andere kopstukken, zijn in dogmaticis van Kuyper afhankelijk.

Maar om het kerkelijk konflikt van 1888 schamen vele leiders der Confessioneele zich, er voor uit te komen, dat zij sterk den invloed van Kuyper hebben ondergaan.

Onder hen staan Ds Lingbeek, de beide Doctores Kromsigt en Prof. Haitjema vooraan.

Hun voornaamste Gereformeerde denkbeelden danken zij aan Kuyper.

Maar zij trachten door een grootendeels onbewuste mystificatie aan den klem van dit feit te ontkomen.

Zij doen alsof zij geheel zelfstandig tot hun Gereformeerde inzicht zijn gekomen.

Zij kunnen schier Kuyper's naam niet noemen of zij haasten zich er bij te voegen, dat zij het met hem niet eens zijn.

Het ergste wat hen overkomen kan is, dat men hen van Kuypersphobie verdenkt.

Gelijk Kloosterbalsem, Pinkpillen en dergelijke middelen heeten tegen zoowat alle kwalen, zoo is Kuyper voor hen de oorzaak van de meeste kerkelijke kwalen, waaraan de Gereformeerden in ons land lijden.

Zonder Kuyper-bestrijding zou een blad als „De Gereformeerde Kerk“ een permanent tekort aan kopie hebben.

Jaar in jaar uit, week aan week is de grootste ruimte van dat blad ingenomen door artikelen, die Kuyper voorstellen als den beroerder van Israël.

Dat deze lektuur den lezers niet verveelt, of althans niet genoeg verveelt om het blad te doen verkwalen, is het schitterendste getuigenis, dat Kuyper een geweldige figuur is geweest, van wie zij maar niet kunnen loskomen, hoe gaarne zij dit ook zouden willen.

Prof. Haitjema kan zelfs in zijn artikel over „De Asser Synode en het Schriftgezag“ van Kuyper niet zwijgen.

„Kuyper heeft het gedaan“, dat is onder al zijn argumenten de klap op de vuurpijl.

De genialiteit van Kuyper ontkent hij niet.

Dat zou trouwens moeilijk gaan.

Deed hij het, dan zou hij den wind van voren krigen, niet het eerst van de Gereformeerden, maar van een massa andersdenkenden.

Hij zou gestreemd worden om zijn kleinzieligheid.

Daarvoor wacht hij zich dan ook.

Maar hij exploiteert de genialiteit van Kuyper toch ten voordeele van eigen parochie.

Dit kunststuk speelt hij klaar op de volgende manier: omdat Kuyper zoo geniaal is, daarom is zijn werk zoo uiterst gevaarlijk geweest.

Kuyper heeft de Gereformeerde Kerken in Assen ten val gebracht.

Of om Prof. Haitjema's eigen woorden te gebruiken: „Toch — en nu tast ik naar den diepsten grond voor den droeven afloop van het Geelkerken-proces — is Kuyper zelf door zijn werken, en vooral, door zijn principiële beredeneeren van zijn werken, niet onschuldig aan deze geestesgesteldheid van het Assensche Calvinisme“.

Niet onschuldig — dat is om zijn negativiteit tamelijk zwak uitgedrukt.

Maar Prof. Haitjema zal dit nu in positieven zin flink aandikken. „Hij heeft wind gezaaid, — de storm moet geoogst worden.“

Het is dus Kuypers schuld.

Hij heeft het wind-zaad uitgestrooid.

Hinc illae lacrimae — zie daar de oorzaak van al die tranen, die er om Assen zijn geschied.

„De wind die Kuyper zaaide, was aanvankelijk zoo frisch, zoo opklarend, zoo stalend tot beslistheid tegenover de slapheid van liberalisme en „verlicht“ Christendom in de 19e eeuw. Doch de storm, die is losgebroken op de Gereformeerde-kerkelijke erve van den jongsten tijd is vernielend; neerwerpend ook wat eigen hand eerst moeizaam gebouwd had; ontwrichtend zelfs de belijdenis, waarvoor de vaderen goed en bloed hadden veil gehad.“

Het is weer eenige maanden geleden, dat Prof. Haitjema zoo sprak en schreef.

Zou hij het nu nog durven volhouden, dat er te Assen een vernielende storm is losgebroken?

Hij zal het verloop van het schisma wel hebben gevolgd.

Meent hij het nu nog, dat door de besluiten van Assen onze kerken zoo deerlijk gehavend zijn?

Of staat Prof. Haitjema misschien met vergroot-glaszen voor de oogen op en gaat hij er mee naar bed?

In dat geval zou er met hem niet te redeneeren zijn over deze kwestie.

Reeds meermalen hebben wij geschreven, dat iedere broeder, die van ons heengaat en toch bij ons hoort, er een te veel is en dat wij zijn afscheiding betreuren.

Maar in gemoede gesproken — is het schisma in zijn geheel genomen gelukkig niet een schisma „in zakformaat“ (om een geliefde schismatieke uitdrukking te bezigen) gebleken?

Heeft de Heere in Zijn genade niet juist een groote scheuring verhoed?

Moet Prof. Haitjema thans niet op zijn overdrijving terugkomen?

Doch laat hij dan meteen een onjuistheid terugnemen en wel deze, dat de „storm“ van Assen zou hebben ontworcht „zelfs de belijdenis, waarvoor de vaderen goed en bloed hadden veil gehad“.

Waarom met het „goed en bloed“ der vaderen toch zoo uit den treure gesold?

Prof. Haitjema heeft pogen te bewijzen, dat te Assen de belijdenis was ontworcht.

Maar gelijk wij aantoonde, vond hij voor die bewijzen noch steun in de Schrift noch bij de „vaderen“.

Zijn bewijzen waren reclame-ballonnetjes en er was niet eens een Kuypers-wind, doch slechts een klein zuchtje toe noodig om het eindje garen, dat het kind in de hand houdt, door te breken en ze de lucht in te laten vliegen.

De „vaderen“ vielen Prof. Haitjema jammerlijk af en Assen bij.

Heusch, voor de belijdenis van Prof. Haitjema zouden zij „goed en bloed“ niet hebben veil gehad.

Maar Prof. Haitjema is over Kuyper nog niet uitgepraat.

„Uit het land van de wereldsche cultuur neemt de reformator van den eeredienst licht te veel mede. Was Dr Kuyper niet zulk een geweldig reformator, die het land der „Aufklarung“-cultuur had verlaten met veel meer, dan hij in den dienst van zijn God en tot uithouw van een Calvinistische wereld- en levensbeschouwing gebruikte kon? Deed hij de „verlichtings“-wijsbegeerte niet te groote eer aan, door zijn anti-revolutionaire staatkunde zoo uit te werken, dat de Christen voluit zich stellen mocht op den bodem der nuchtere werkelijkheid, mede uit hoofde van de eischen der praktijk? Was daarmede niet aan de beginselen van de verlichtingswijsbegeerte het eereschaal gebracht, daar toch die beginselen de werkelijkheid zoo hadden doen worden als zij zich in Kuyper's dagen voordeed?“

Van dit getuigenis omtrent Kuyper geldt het: zooveel regels, zooveel misverstanden.

Toch zullen we er geen artikelen aan besteden om te trachten ze uit den weg te ruimen.

Wij vreezen, dat het toch niet zou baten.

Prof. Haitjema is nu eenmaal door Kuypers-angst

bevangen en in een angsttoestand is de waarneming nooit zuiver, ziet men de dingen vergroot en verdraaid.

Wij vragen alleen: welke theoloog in Nederland uit de vorige eeuw heeft de „Aufklärung“, het rationalisme variger bevochten dan Kuyper?

Weet Prof. Haitjema niet, dat Kuyper voor ons volk de profeet der antithese is geweest?

Weet hij niet, dat juist Kuyper de idee van de „tweeërlei wetenschap“ in de vorige eeuw op de dagorde heeft geplaatst?

Wat doet angst toch een enormiteiten schrijven!

En dan die „bodem der nuchtere wer-

kelijkheid“, waarop Kuyper zich stelde!

Wat wil Prof. Haitjema toch?

Had Kuyper zich dan moeten stellen op den bodem van een onnuchtere, van een dron-

ken werkelijkheid?

Of misschien op den bodem van een nuchtere

onwerkelijkheid?

Of anders op den bodem van een onnuchtere

onwerkelijkheid?

Tusschen een van deze drie onmogelijke mogelijkheden zal toch een keuze moeten worden gedaan!

Maar welke van deze drie bodems hij voor zichzelf ook heeft gekozen, wij zouden ons niet gaarne naast hem plaatsen.

Want zij zijn nog broozer dan de dunne ijsvlietjes, waarmee onze kwakkelwinter hier en daar voor een dag of wat het water heeft gestremd.

Men wage zich op den bodem van Prof. Haitjema niet, zoo zijn Gereformeerde leven hem lief is!

Daar komen vast en stellig ongelukken van.

Neen, wij houden ons ook in deze aan de Schrift.

Hoe Prof. Haitjema op de nuchterheid smale,

de Schrift prijst haar ons aan.

Zijt nuchteren en waakt!

Evenzeer waarschuwt ze ons, dat wij geen „kunstig verlichte fabelen“, geen onwerkelijkheid zullen navolgen.

Wij moeten juist de werkelijkheid onder de oogen zien.

Geen konsekwenter werkelijkheidsmenschen dan de Gereformeerde.

De „Aufklärung“, het rationalisme drong niet tot de werkelijkheid door, gelijk Prof. Haitjema tot onze verbazing schijnt te meenen.

Door de gatio verdichtte zij zich juist een werkelijkheid, maar in wezen was het een onwerkelijkheid.

Prof. Haitjema geeft de „nuchtere werkelijkheid“ aan het rationalisme prijs.

Maar wij aarzelen niet het uit te spreken: dat is zonde voor God.

De nuchtere werkelijkheid is onzer.

Wij danken den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, dat Hij ons die door het geloof deed zien.

Het geloof maakt nuchter en houdt nuchter.

Het geloof alleen doet ons ook werkelijkheid van onwerkelijkheid onderscheiden.

Wij aanvaarden door het geloof de volle werkelijkheid, de geestelijke, welke aan onze waarneming is onttrokken, maar ook de zintuiglijk waarneembare.

Ja, ook de zintuiglijk waarneembare!

En daarbij bevinden wij ons in goed gezelschap.

De zintuiglijke waarneembaarheid van de verlossingswerkelijkheid kozen de apostelen tot uitgangspunt van hun prediking.

Hoe geestdriftig schrijft Johannes niet: „Hetgeen van den beginne was, hetgeen wij gehoord hebben, hetgeen wij gezien hebben met onze oogen, hetgeen wij aanschouwd hebben, en onze handen getast hebben van het Woord des levens, hetgeen wij dan gezien en gehoord hebben, dat verkondigen wij u, opdat ook gij met ons gemeenschap zoudt hebben en deze onze gemeenschap ook zij met den Vader en met Zijn Zoon Jezus Christus. En deze dingen schrijven wij u, opdat uw blijdschap vervuld zij.“

Maar, indien er geen gelukkige inkonsequentie tusschen kwam, zou Prof. Haitjema hierover niet met Johannes verblijd kunnen zijn.

Dan zou hij moeten roepen: bah! altijd weer dat zintuiglijk waarneembare.

Doch wij aanbidden de Majesteit Gods, waardoor Hij Zijn Zoon tot de zintuiglijk waarneembare, tot de nuchtere werkelijkheid deed ingaan.

En in deze lijdensweken vooral trekken wij de zintuiglijk waarneembare werkelijkheid, die Christus eens als Man van Smarten bezat en die Hij thans als onze verhoogde Heer in verheerlijking heeft, voor ons.

De zintuiglijk waarneembare werkelijkheid van onzen Heiland is van Zijn geestelijke werkelijkheid niet te scheiden.

Daarin hopen wij te roemen tot het einde toe.

En zou Prof. Haitjema niet mede roemen?

Wij gelooven, dat hij dit gaarne doet.

Doch dan moet hij, wil hij dat met bewustheid en konsekwentie doen, van zijn standpunt af.

Het doet weldadig aan, dat Prof. Haitjema aan het slot van zijn artikel schrijft: „Ik weet, dat hij (n.l. Kuyper) diep genoeg leefde met zijn God en rijk genoeg in genialen geestesaanleg was om...“

Doch deze waardeerende woorden over Kuyper worden ontsierd door wat er op volgt „om te

konden en

uit trok.

politieken

Hetwelk

wil zeggen

om mij a

Hoe kor

iemands

Men m

van opzes

Dit is

Prof. Hai

Zoo tra

Zelfs na

Barth hee

Onze

hiermee

Wij heb

van de ob

anhalinge

Van ten

beschuldig

Mocht h

noodig doe

over zijn

nog bereij

Heeft P

angstvallig

ontzien, w

om hem b

Moesten

zijn ideeën

verzekering

wenschten

Wij had

te ontmoet

name heri

Onze p

schrijven n

Maar zij

argumenter

te geven.

Trouwdiens

Een onze

niet zonder

brengen, m

en lezers,

Hij vraag

in onze gr

gemeenlijk

som, van

„koopt“, w

Dienaar, e

verwanten

logenwoord

personen, e

wel in ern

heeten.

k Begrijp

De inzen

Bij ervar

des Woord

ning kan

den kleiner

ontworstele

gemeente“.

van ons Po

Toch is

en er verl

Wat het

treft — als

in met het

over bedoe

genademidd

en daartoe

en dienst d

— mag doo

tot koopwa

Genadem

tegenstelling

Rome me

Doch ik d

onder ons

Dat zou

daar voor

een bepaak

wie het va

Dergelijke

enkele geref

Wat ik w

en daar, v

fixeerd bed

zijn, ter teg

ting van be

van arbeid

En die k

meer dan e

del noemen

Bedenkeli

of lager ste

lijk trouwt

men de kerk

naar er bet

tiger meubil